

ЛІТЕРАТУРА

1. Галян І. М. Психологічний аналіз сутності саморегуляції як особистісної здатності. Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. Івано-Франківськ: Вид-во ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2015. Вип. 20 (1). С. 154–161.
2. Лазос Г. П. Резильєнтність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. Актуальні проблеми психології: Консультативна психологія і психотерапія. 2018. №14. С. 26–64.
3. Млодінов, Л. Гнучкість. Пластичне мислення в епоху змін. Пер. з англ. М. Гоцяцюка. К. : Видавнича група КМ-БУКС, 2019. 272 с.
4. Чиханцова О. А., Гуцол, К. В. Психологічні основи розвитку резильєнтності особистості в період пандемії Covid-19. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2022. 128 с.
5. Zenasni F. et al. Creativity and Tolerance of Ambiguity: An Empirical Stud. *Journal of Creative Behavior*. 2008. V. 4, №1. P. 61–73.

Ольга ЛОГВИСЬ

асистент кафедри психології розвитку та консультування, практичний психолог відділу у справах молоді, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Освітнє середовище закладу вищої освіти покликане сприяти формуванню та розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів. Таким чином, діалог є для сучасної освіти важливим предметом обговорення та аналізу, оскільки це один з найважливіших елементів гуманітарної парадигм в освіті. Ми вважаємо, що заклади освіти мають бути так званою школою лідерства. Адже, найперше, педагоги повинні володіти певними лідерськими якостями та мають бути готовими до суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин з учнями та діалогізації освітнього процесу. Освітній простір покликаний бути тим середовищем, в якому

завдяки суб'єкт-суб'єктній взаємодії формуються та розвиваються самодостатні особистості. Адже саме юнацький вік є сензитивним для розвитку ціннісно-сміслової сфери особистості, рефлексії, усвідомлення індивідуальності та власного «Я» [2; 4].

Питанням дослідження лідерських якостей з психологічної точки зору займаються сучасні вітчизняні (М. Гаврилюк, С. Калашнікова, Н. Мараховська, В. Міляєва, А. Мітлош, С. Нестуля, О. Романовський, В. Татенко та інші) та зарубіжні (Р. Бояціс, Д. Гоулман, Дж. Коллінз, Дж. Морено, Р. Стогдилл, К. Фідлер, М. Х'юстон, П. Херсі та інші) науковці [1].

На підставі теоретико-методологічного вивчення психолого-педагогічної літератури сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців нами виокремлено у структурі лідерських якостей педагога мотиваційно-ціннісний, емоційно-комунікативний, організаційно-регулятивний та рефлексивно-оцінювальний компоненти.

Мотиваційно-ціннісний компонент розкривається через показники професійної спрямованості, прагнення до самоактуалізації, орієнтацію на гуманістичні цінності. Емоційно-комунікативний компонент проявляється через показники емоційного інтелекту, відкритості, емпатійності, гнучкості у спілкуванні та комунікативних нахилів. Організаційно-регулятивний компонент розкривається через показники схильності до лідерства, рівня саморегуляції, організаторських нахилів та інтернальності особистості педагога. Рефлексивно-оцінювальний компонент визначався через такі показники як рефлексивність, позитивне самоставлення і потреба в саморозвитку та самоосвіті.

Для проведення констатувального етапу емпіричного дослідження було розроблено карту емпіричного дослідження особливостей проявів лідерських якостей майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки, у якій відповідно до емпіричних показників лідерських якостей підбрано комплекс психодіагностичних методик:

Для реалізації мети та поставлених завдань наукового дослідження використано наступний комплекс методик:

– для дослідження *мотиваційно-ціннісного компоненту* структури лідерських якостей: методика визначення рівня професійної спрямованості студентів Т. Дубовицької, методика САМОАЛ в модифікації Н. Каліної та Е. Лазукіна та опитувальник «Професійні позиції вчителя» (О. Мартинюк);

– для дослідження *емоційно-комунікативного компоненту*: методика для визначення рівня емоційного інтелекту Н. Холла, шкала комунікативних нахилів методики «Оцінка комунікативних і організаторських нахилів – КОС» В. Синявського і Б. Федоришина, шкали щирості, відкритості, гнучкості спілкування методики САМОАЛ в модифікації Н. Каліної та Е. Лазукіна;

– для дослідження *організаційно-регулятивного компоненту*: шкала організаторських нахилів методики «Оцінка комунікативних і організаторських нахилів – КОС» В. Синявського і Б. Федоришина, методика «Діагностика лідерських здібностей» Є. Жарикова, Є. Крушельницького, методика «Стиль саморегуляції поведінки» В. Моросанової (як у методиці критерій), методика дослідження рівня суб'єктивного контролю (РСК) Дж. Роттера;

– для дослідження *рефлексивно-оцінювального компоненту*: шкала аутосимпатії методики САМОАЛ, «Опитувальник рефлексивності А. Карпова», опитувальник В. Андрєєва «Оцінка здібностей до саморозвитку та самоосвіти».

Особливість нашого підходу полягає в тому, що ми говоримо не про окремі лідерські якості, а про цілісну структуру особистості майбутнього педагога. Впевненого, активного, оптимістичного, з адекватною самооцінкою, позитивною Я-концепцією, емпатійного, педагога-фасилітатора. Саме такий підхід дозволяє якнайповніше забезпечувати особистісно-професійний розвиток кожного майбутнього педагога [3, 5].

У результаті теоретико-емпіричного дослідження особливостей розвитку лідерських якостей у майбутніх педагогів та результатів проведеного факторного аналізу, виокремлено шість факторів, які виступають внутрішніми чинниками розвитку лідерських якостей у процесі професійної підготовки у закладі вищої освіти:

1) *Емоційний інтелект*, що відображає рівень самомотивації особистості її емпатійності та загального показника емоційного інтелекту. Він проявляється в усвідомленні особистістю власних емоцій, здатністю керувати і свідомо контролювати власні емоції, регулювати і виявляти їх, змогу мотивувати себе до діяльності, прагненні особистості спрямовувати власні емоції на досягнення мети діяльності, на нові досягнення, на творчу діяльність, розпізнаванні та розумінні емоцій, які можуть виникати в інших людей.

2) *Суб'єктність*, що інтегрує такий важливий параметр як полісуб'єктна позиція майбутнього педагога, котра вказує на цілепокладання на рівні створення умов для повноцінного розвитку дітей; реалізації їх потреби у самовизначенні та самоактуалізації, розвиток дитини, створення атмосфери співпраці та співтворчості.

3) *Схильність до лідерства*, що охоплює такі стрижневі показники як організаторські та комунікативні нахили, схильність до лідерства, гнучкість та психоемоційну саморегуляцію поведінки особистості.

4) *Інтернальність*, що відображає цінності, рефлексивність та інтернальність особистості. Це свідчить про виражений рівень ціннісної позиції особистості майбутнього педагога, здатність рефлексувати та брати відповідальність за свої вчинки та події власного життя.

5) *Комунікативність*, що транслює здатність гнучкості у спілкуванні та контактності (відкритості), характеризується хорошими комунікативними стосунками з іншими, умінню налагоджувати контакт з навколишніми.

6) *Конгруентність*, що інтегрує такі стрижневі показники як саморозуміння, аутосимпатія та здібність до саморозвитку та самоосвіти.

Важливо зазначити, що виокремлені чинники розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів діють не ізольовано, а цілісно, в системній єдності. Таким чином, розвиток лідерських якостей майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки розглядається нами як взаємно детермінований процес, що зумовлюється системою внутрішніх (психологічних) чинників, які активізують процеси самопізнання та самоусвідомлення особистості, стимулюють

формування професійних еталонів та стандартів, мотивують до засвоєння професійних знань та умінь, необхідних для реалізації себе у майбутній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Освітнє лідерство: від теорії до практики : монографія / авт. кол. ; за наук. ред. В. Р. Міляєвої ; Київський університет імені Бориса Грінченка [Електронне видання]. Київ ; Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2021. 296 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36659>.
2. Професійний розвиток педагога в світлі євроінтеграційних процесів: колективна монографія / за наук. ред. проф. Цветкової Ганни – Hameln: InterGING, 2019. 557 с.
3. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя: Навчальний посібник для студентів ВНЗ. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2008. 124 с.
4. Радчук Г. К. Аксіопсихологія вищої школи. Монографія. Тернопіль: ТНПУ, 2014. 380 с.
5. Радчук Г., Логвись О. Лідерські якості в цілісній структурі особистості педагога / *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*. 3. 2021. С. 93 – 100.

Христина ДЗЮНЬ

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна.

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ЇЇ РОЗВИТКУ У СТУДЕНТІВ

На сучасному етапі навчання у закладі вищої освіти зазнає впливу складних суспільних, економічних та технологічних змін, що ставлять перед студентами нові виклики та часто зумовлюють стресові ситуації. Резильєнтність є запорукою психологічного благополуччя студентів, оскільки допомагає